

ВІД МУЗИКИ МАЙДАНУ ДО МУЗИКИ ВІЙНИ: УКРАЇНСЬКИЙ ФЕНОМЕН

Дутчак В.Г.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Український національний спротив загарбникам має давню історію, що знайшла відображення у мистецтві, зокрема музичному, як на фольклорному, так і на професійно-композиторському рівнях. Саме кількості-літня боротьба за українську незалежність і державність активувала появу багатьох жанрів музичного фольклору, їх історичних модифікацій, знайшла відображення у творчості українських і зарубіжних композиторів. Період ХХ – початку ХХІ століття, на який припало дві світові війни, рухи опору в час Української народної республіки, громадянської війни, німецької окупації, а в радянський час – діяльність Української повстанської армії, дисидентського руху, став найбільш активним для формування нових національних музичних символів. У період відновлення Незалежності України з 1991 року були офіційно затверджені нові музичні жанри – державний гімн «Ще не вмерла України» (муз. М. Вербицького, сл. П. Чубинського), духовний гімн «Боже великий, єдиний» (муз. М. Лисенка, сл. О. Кониського), були відроджені численні твори, заборонені радянською владою, першочергово, пісні різних історичних періодів – козаччини, січового стрілецтва, повстанського руху, а також творчість національно-орієнтованого характеру авторства репресованих композиторів. По-новому зазвучала пісенна шевченкіана і франкіана, активувалося введення до наукового і мистецького обігу творчості митців українського зарубіжжя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблематика дослідження музичної творчості в періоди революцій та військових дій притаманна для багатьох галузей гуманітарних знань. Вона відображена у численних наукових дослідженнях з історії та культурології, філософії та соціології, фольклористики та музикознавства, психології творчої діяльності та музичної психології тощо. Предметом таких досліджень постає трансформація та переосмислення фольклорних жанрів, композиторська творчість різних періодів, різностильові характеристики діяльності митців – авторів і виконавців (солістів і колективів) академічного та естрадно-популярного напрямів, звукозаписна та видавнича діяльність, медійна активність та ін.

Аспекти аналізу музичної культури українців в період визвольних змагань охоплюють численні

музикознавчі та фольклористичні дослідження. Серед них – роботи О. Правдюка, Г. Дем'яна, Ф. Погребенника, Р. Кирчіва, О. Кузьменко. Проблематиці мистецтва Майдану присвячені окремі наукові статті в періодиці узагальненого характеру. Також значний інформаційний масив збережений у публіцистиці провідних ЗМІ України та світу, відеоматеріалах ресурсу YouTube. Проте залишається недослідженою спадкоємність фольклорних, академічних і естрадних традицій української музики упродовж періоду між Майданом і російсько-українською війною, її тематична спрямованість і жанрові виміри, що вимагає створення панорамного огляду музичної творчості періоду 2013–2022 рр., його аналізу й узагальнення.

Метою пропонованого дослідження постає аналіз динаміки музичного контенту російсько-української війни, сформованого упродовж 2013–2022 рр. При цьому вирізняються такі **завдання**: окреслити формування музичної естетики Майдану (Української Революції Гідності) 2013–2014 рр.; проаналізувати пріоритетні напрями музичної творчості українських митців періоду Майдану, які закріпилися у суспільстві; визначити популярні тематичні та жанрові показники музичної творчості періоду російсько-української війни 2014–2022 рр., їх формування, трансформацію та засоби поширення.

Основний матеріал дослідження.

1. Музика Майдану – Українських революцій

Перший Український Майдан 2004 року став презентацією не лише вільного волевиявлення народу, а й рушійної сили мистецтва у його різновидах і жанрах творчості. Трансляція онлайн-концертів, презентація творчості лідерів думок і мистецтва стали небаченим досі українським перформансом, який вразив світ. Політичне протистояння партій умовно поділене на біло-блакитних і помаранчевих, їх мистецьких представників і послідовників, виявило і пріоритети творчості. Саме Помаранчева команда митців стала носієм національної ідентифікації, репрезентації фольклорної творчості (як нової, так і давньої), авторських підходів, креативу. Саме Майдан став публічною демонстрацією діалектики дії, творення у боротьбі старого і нового, у т. ч. у мистецькій сфері.

У час Першого Майдану – Помаранчевої революції, окремі музичні твори набули вагомого символічного значення для піднесення духу україн-

ського народу, закріпилися як в академічній, так і в естрадно-популярній сфері. Саме тоді пісні «Україна» («Не спи моя рідна земля») гурту «Мандри», «Ми йдемо» Марічки Бурмаки, «Україно» Тараса Петриненко, «Майже весна» гурту «Океан Ельзи» та ін. стали своєрідними патріотичними хітами часу, несли вагомий аксіологічний вплив на молоде покоління. Натомість, інші отримали лише тимчасове поширення, не набувши універсальної в часі ціннісної характеристики (наприклад, «Разом нас багато» гурту «Гринджоли»).

Симптоматично, що ще на початку 2013 року відомий український гурт «Океан Ельзи» та його фронтмен Святослав Вакарчук записали пісню «Обійми» з нового альбому «Земля», офіційна презентація кліпу якого відбулася 27 лютого 2013 р. Перша фраза пісні «Коли настане день, закінчиться війна...» сприймалася лише як художній образ, і лише після Майдану, з початком військових дій на сході України 2014 р., набула пророчої реальності, виразного лірико-драматичного характеру.

Вже з осені 2013 року, початку Євро-майдану, який вилився в повноцінну українську Революцію Гідності, певні пісні, тембри музичних інструментів набули потужного національно-патріотичного і сакрального значення, активно увійшли до репертуару багатьох виконавців України і світу. Початок російсько-української війни у березні 2014 року визначив чіткі тематичні й жанрові орієнтири формування офіційного та народно-популярного музичного контенту.

Майдан (Євро-Майдан, Революція Гідності) листопада 2013 – лютого 2014 рр. – унікальний вияв суспільного спротиву українців владним маніпуляціям та домовленостям, за стратегічний вибір європейських цінностей, демократії та політичної прозорості. Майдан став не лише епіцентром кардинальних змін в Україні, але й в Європі. На мапі континенту Майдан стимулював як внутрішні, так і зовнішні (європейські) трансформаційні процеси в геополітиці, соціумі, культурі.

Саме часовий період Майдану – з однієї сторони – 94 дні найдовшого в історії мирного мітингу, а з іншої – достатньо короткий у порівнянні з воєнними протистояннями – з мистецької точки окреслив пріоритетні напрями музичних жанрів, затребуваних і сприйнятих суспільством, при чому багатьох соціальних і вікових груп.

Одним із потужних музичних символів Майдану став державний гімн України. Музика «Ще не вмерла України» авторства М. Вербицького на слова П. Чубинського звучала на Майдані не лише як символ національної ідентифікації, але й гуртування, об'єднання українців до боротьби. Ініціаторами виконання гімну на Майдані стали як відомі співаки (Руслана) і колективи («Пікардійська терція»), так і

всі учасники протистояння. Гімн звучав не лише у сольному чи хоровому викладі, але й в інструментальних версіях – у виконанні на гітарі, фортепіано, трубі. Звучання гімну стало одним із національних засад формування музичної естетики часу, а його символічний зміст і музика – посиленням і піднесенням духу протестувальників. Неодноразове звучання, повторення державного гімну під час протяжного періоду протистояння на Майдані зафіксоване на документальних кадрах, відтворено в кіноворах.

Музичні стаціонарні інструменти Майдану – фортепіано, були розставлені в різних місцях періоду Революції Гідності: в Будинку Профспілок, біля КМДА¹, в Українському домі на Хрещатику. Пізніше такі інструменти були і на площах – Майданах різних міст України, отримали назву «інструменти Свободи». Неодноразово на Майданах звучали гітара, скрипка, бандура, духові (сопілка, труба) та ударні інструменти, ансамблі духових та народних інструментів, які посилювали бойовий дух та гарт учасників.

Окремі музиканти стали постатями-символами Революції Гідності. Це, зокрема, Piano Extremist – анонімний піаніст Майдану, вуличний виконавець на фортепіано, розмальованого в національних кольорах, творчість якого синтезувала академічні й популярні тенденції, стала виявом історично-музичної неокласики. Виконавець постійно був у балаклаві й бронезилеті, виконував власні твори та аранжування. Вперше він виступив 2014 року на Хрещатику з твором Ludovico Einaudi – «Nuvole bianche» («Білі хмари»), яке відразу стало популярним у світі (за добу – понад півмільйона переглядів на YouTube).

Зі своїм музичним інструментом трубою неодноразово виступав харківський виконавець К. Олійник, який підтримував учасників звуками гімну України, і мелодій революції і свободи.

На столичному Майдані була сформована і своєрідна група активістів культури і мистецтва – письменники Ю. Андрухович, І. Карпа, С. Жадан, О. Ірванець, Т. Прохасько, музиканти С. Вакарчук, О. Положинський, І. Леню, А. Мухарський, журналісти Ю. Макаров, Р. Скрипін, артисти Є. Нишук, В. Гонський та ін. Їхній маніфест був спрямований на формування не лише демократичних свобод суспільства, але й можливостей мистецького середовища для реакції на дії влади, для згуртування народу. Це спонукало інтелігенцію всієї України активно включитися до проведення культурно-мистецьких заходів патріотичного спрямування по всій Україні. Були проведені численні концерти академічної, фольклорної та естрадно-популярної музики у багатьох адміністративних центрах України. Вони відбувалися як на відкритих сценах, так і в мистецьких закладах, носили благодійний характер. Більшість творів мали героїчний або трагічний харак-

¹ КМДА – Київська міська державна адміністрація.

тер, охоплювали музику українських (М. Лисенко, С. Людкевич, Б. Лятошинський, М. Скорик та ін.) або зарубіжних композиторів (Л. Бетховена, Ф. Шопена, А. Шенберга, С. Прокоф'єва, Д. Шостаковича та ін.). Набули переосмислення і пісні минулих історичних періодів. Зокрема актуально звучали козацькі, жовнярські, рекрутські пісні, твори періодів визвольних змагань – січові та повстанські, нові авторські твори. Їх функцією було катарсис слухачів, співпереживання трагічних подій, віра в перемогу.

Окрім пісні стали символічними саме для підтримки митцями бойового і патріотичного духу протестувальників. Серед них – пісня «Брат за брата» у виконанні гуртів «Kozak System» (Україна), «Енеј», «Maleo Reggae Rockers» (Польща), яка стала «демонстрацією солідарності з українським суспільством, яке бореться на Майдані Незалежності в Києві за свободу і демократію»² у 2014 р. Її перша версія 2012 р. гурту «Kozak System» також виконувалася упродовж усіх днів протистояння, проте пізніше колектив відмовився від її відтворення на концертах, оскільки вона була надто глибинно пов'язана саме з історією Майдану.

Пісні у виконанні групи «Океан Ельзи» постійно звучали під час Революції Гідності – «Вставай», «Стіна», «Обійми», «Незалежність», «Друг», «Я не здамся без бою». Для окремого концерту на Майдані був об'єднаний зірковий багаторічний склад колективу С. Вакарчук (соліст і композитор, лідер гурту), П. Гудімов (гітара), Ю. Хусточка (бас-гітара), Д. Шуруп (клавіші), Д. Глінін (ударні). Його гаслом стали слова: «Важливі речі об'єднують, пам'ятайте» (Ю. Хусточка).

Серед спадкоємної музики Помаранчевої революції 2004 року, то таких творів на Майдані 2013–2014 рр. було небагато. Натомість нове звучання й осмислення отримали твори попередніх визвольних змагань: наприклад, повстанські пісні «Лента за лентою», «Ой у лісі на полянці» та ін. Також жаргівливо-сатиричного змісту набула весільна народна пісня «Горіла сосна, палала», яка співалася з новим текстом «Горіла шина, палала» або «Горіла бочка, палала».

Також на інших сценах Києва та багатьох міст виступали колективи, своєрідні «нонконформістські групи і солісти, пісні яких були сповнені щирим протестним зарядом»³. Серед них групи «Вій», «Перкалаба», «Кому Вниз», «Рутенія», кобзарі Едуард Драч і Володимир Кушпет, колективи «Щастя», «Пропала грамота», «Арахнофобія», «Ворождень», «Калич», «Audi Sile» та ін.

² Enej. URL: Enej – Вікіпедія (wikipedia.org) (дата звернення 29.04.2022)

³ Музика протесту | Газета «День» (day.kyiv.ua) (дата звернення 29.04.2022)

До державних і національних подій і свят відбувалися особливі концерти на Майдані. Святкування Нового 2014 року об'єднало багатьох виконавців – Руслану, М. Бурмаку, Ламу, Ю. Лорд, гурти «Танок на майдані Конго», «Тартак», «Kozak System», «Мандри», «С.К.А.Й.». Різдвяну тематику відображали у «Зірковому вертепі» митці різних напрямів – Лірник Сашко, Брати Капранови, Л. Подерев'янський, Фагот, Фоззі, Б. Бенюк, М. Бурмака, А. Рудницька, І. Леньо, О. Положинський, В. Ар'єв, А. Парубій, О. Доній, Є. Нищук та ін.

Безпосередньо в Новий 2014 рік відбулося найбільше в світі за кількістю виконання національного гімну «Ще не вмерла Україна» (500 тисяч українців), запалювання й запуск світлових ліхтариків («мегаперформанс Майдану»)⁴.

Окрема доля в музичному житті Революції Гідності пов'язана із піснею «Пливе кача». Лемківська закарпатська пісня трагічно-поминального змісту, що належить до періоду I світової війни, має декілька музичних інтерпретацій. Ще задовго до подій вона входила до репертуару О. Білозір, В. Морозова, гурту «Ватра». 2000 року вона стала складовою музичного циклу «Наші партизани» спільного альбому Т. Чубая, Гуртів «Плач Єремії» і «Скрябін». Проте, найбільшу популярність пісня здобула після виходу 2002 року в аранжуванні і виконанні чоловічого ансамблю «Пікардійська терція» (альбом «Ельдорадо»). Саме у виконанні гурту «Пікардійська терція» «Пливе кача» стала неофіційним трагічним символом загибелі захисників Майдану⁵. Вона вперше прозвучала зі сцени Майдану Незалежності в січні 2014 р. як реквієм на похороні загиблого білоруса М. Жизневського. 21 лютого 2014 р. під час прощання з загиблими, яких назвали «Небесною сотнею», пісня стала всесвітньо відомою. Її текстовий зміст та емоційна складова зумовили надзвичайно потужний ефект впливу, що надало їй статусу пісні-реквієму не лише в часі Майдану, але й надалі, в роки російсько-української війни.

Неофіційним гімном Революції гідності стала пісня співака-репера Ростислава Хитряка (Artisto) «Revolution Ukraine» або «Гімн змін для України» (слова авторські, музика німецького композитора Акселя), опублікована на день Незалежності 24 серпня 2013 року, у передчутті революційних подій.

Загалом, основні музичні платформи України визначили перелік провідних популярних компо-

⁴ Мусієнко Н. Мистецтво Майдану. Дослідження з соціокультурної антропології. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Mist_2014_10_13.pdf (дата звернення 29.04.2022)

⁵ Сокіл В. Про пісню «Пливе кача по Тисині». Народознавчі зошити. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2014. Вип. 4. № 118. С. 817–821.

зицій Майдану. Серед них, за версією Радіо Рокс: «Океан Ельзи» – «Вставай», «Стіна», «Без бою»; «Kozak System» – «Брат за брата»; «Riffmaster і Сашко Положинський» – «Земля»; «Антитіла» – «Незалежний»; «Кузин и Riffmaster» – «Заложники зими»; «Ляпис Трубецкой» – «Воины света»; «Мочанов Алексей» – «Зима 2014», «Скрябін» – «Історія»⁶. Також отримали популярність і пісні зарубіжних музикантів – «Podaj Ręce Ukrainie» («Подай руку Україні») польського гурту «Taraka», «Нікогда мы не будем братьями», литовського музиканта Віргіса Пупшиса на слова А. Дмитрук, а також твори «Гітарний перебор» журналіста Р. Вінтоніва (Майкла Щура), «Pray For Ukraine» співачки Злати Огневич.

На сайті «Українські пісні» вміщено перелік понад 80 пісень, які стосовні подій Майдану, створених різними авторами. Серед них особливо емоційними є «Мамо, не плач», «Злива» А. Хливнюка і Д. Шурова, «Він іде по воді» М. Бурмаки, «Там, де ти тепер» ТНМК, «Молитва» В. Забаштанського, «А я живий, матусенько, живий» Л. Яр і С. Федіни, «Небесна сотня» Н. Май, «Пробач, матусю» С. Скальда, «Темна хмара наступила» О. Лірника, «Жити!» А. Матвійчука, «Майдан» І. Тарновецької-Мороз, «Різдво на Майдані» А. Панчишина і В. Морозова, героїко-патріотичними «Дерев'яні щити» гурту «Гайдамаки», «Захід і Схід» Ю. Рибчинського і П. Зіброва, «Наша революція» Л. Горвої, жартівливими «Вітя, чао» (переспів І. Земляної італійської пісня «Belle sia»), «Горіла бочка» А. Панчишина на народні мотиви, «Трое поросят» Ю. Винничука та багато ін.⁷

Також слід згадати ще один теле-музичний проєкт майданного періоду, який отримав продовження і в наступні роки. Це анархо-кабаре «Зелена лампа» А. Мухарського, започатковане ще 2012 р. на телеканалі ТВІ з провокативною, «антигламурною» позицією виконавця під псевдонімом Орест Лютий і гаслом «Лягідна українізація». Телепроєкт став своєрідним протестом проти «жлобства», банальщини, кітчу і примітивізму в мистецтві, який швидкими темпами охоплював медіапростір того часу, фінансувався і заохочувався бізнесменами і політиками. У програмі А. Мухарського відбувалися «культурологічні» зустрічі з письменниками, журналістами, митцями, які розглядали актуальні проблеми протистояння «агресивній гоп-культурі, рустикалізації міст, колгоспному жлобству»⁸. Програма супроводжувалася перелицьованими піснями з новим іронічно-сатиричними текстами, спрямованими на про-

тидію російському засиллю низькопробної музичної продукції. Слід відзначити, що саме у передачах проєкту вперше була використана термінологія «комунофашизм», «російський фашизм» (як передбачення рашизму). Показово, що також звучало досить багато ненормативної (обценної) лексики, зокрема й у піснях, що було виявом зневажливого ставлення до російської інтерпретації історії та її «героїв».

Музичний простір Майдану став поштовхом до переосмислення багатьох українських культурних здобутків минулого, їх актуалізацією і, водночас, творенням нової музики епохи, що відповідала естетичним запитам суспільства. Як свого часу історичні, січові та повстанські пісні, пісні Майдану виконували декілька функцій: історичну фіксацію подій, емоційний досвід і переживання учасників, збереження пам'яті про минуле – постатей конкретних і узагальнених образів героїв, апелювання до патріотичних і героїчних почуттів, гордості за батьківщину. Фактично, пісні Майдану мають як авторський, так і фольклорний вимір, засвідчують формування нових соціокультурних традицій.

2. Початок російсько-української війни й її музичні рефлексії

Буквально після перших політичних наслідків Майдану в Україні, що привели до суспільних змін, розпочалися і політичні «ігри», зініційовані Російською Федерацією спершу в АР Крим (березень 2014 р.), пізніше в Донецькій та Луганській областях (квітень 2014 р.). Саме вони стали початковими етапами неоголошеної війни, офіційним відліком якої стали анексія Криму та тліючий військовий конфлікт на Донбасі. В умовах до 2022 року термін війна був неофіційним, більше використовували терміни «гібридна війна», «локальний військовий конфлікт», «антитерористична операція» (2014–2018), «операція Об'єднаних сил» (2018–2022). Лише з початком повномасштабних наступальних дій військ РФ (лютий 2022 р.), в Україні був оголошений військовий стан та мобілізація, розпочалися воєнні дії оборонного характеру.

Період 2014–2022 року став паралельним осмисленням Майдану у творчості митців та творенням нової музики, що прямо чи опосередковано торкалася питань війни, розлуки, боротьби. До цього процесу долучилися як митці академічного, так і естрадно-популярного напрямів, як професійні композитори та виконавці, так і аматори.

Відомий український композитор В. Сильвестров подіям української Революції присвятив хоровий диптих «...І вам слава, сині гори» та «Со святими упокой...» і присвятив його пам'яті загиблого Сергія Нігояна. Хоровий цикл композитора «Майдан-2014» (хори а капела «Гімн» і «Різдвяний псалом») вперше виконав став муніципальний хор «Київ» (керівник

⁶ Музыка Революції Гідності. URL: <https://www.radioroks.ua/programs/17-music-of-revolution/> (дата звернення 29.04.2022)

⁷ Пісні Євромайдану. URL: <https://www.pisni.org.ua/songlist/euromaidan-1.html> (дата звернення 29.04.2022)

⁸ Кокотюха А. Від гламуру до боротьби з ним у «Зеленій лампі». URL: Від гламуру до боротьби з ним у «Зеленій лампі» – Детектор медіа. (*detector.media*) (дата звернення 29.04.2022)

М. Гобдич), у творі також використані звуки дзвонів Михайлівського собору, як звукового символу споколю – набату.

Герой України композитор М. Скорик створив «Покаянний Псалом», присвячений пам'яті героїв Небесної Сотні, який був виконаний на провідних концертних сценах в хорівій та оркестровій версіях.

Поетика Майдану й емоційної наснаги українського народу знайшла відображення у творчості сучасного українського композитора О. Яковчука. Його симфонічний диптих «Революція Гідності»: I частина – Симфонія № 7 «Майдан» (2017)⁹; II частина – симфонія № 8 «Нескорені» (2016)¹⁰. Для Симфонії №7 для великого симфонічного оркестру характерне представлення стихійної сили повсталого народу поряд із величиною особи – учасника Майдану, її життя, почуттів, вчинків. У музиці відображені емоційні зрізи різних етапів боротьби і протистояння, передчуття-символи трагічної розв'язки подій, наростання народного гніву, загибелі героїв, пам'яті про Героїв «Небесної сотні».

Друга частина диптиху «Революція гідності» – Симфонія №8 «Нескорені» для великого духового оркестру, яка присвячена захисникам України – «кіборгам Донецького аеропорту, героям Іловайська, Маріуполя та Дебальцевого»¹¹. У творі представлені роздуми композитора про героїчні події війни на сході України. Образний зміст симфонії – від звукозображальності війни, баталій, смерті патріотів до філософського осмислення війни і протесту проти неї. Головна ідея симфонії – недопустимість війни й її повторення. Цікавою тембровою особливістю симфонії є не лише використання духових інструментів, але й унікальних дзвонів, виготовлених із 152-міліметрових гільз артилерійських снарядів, привезених із зони Донецького аеропорту – як символ поминання полеглих героїв. У творі також залучений спів (вокаліз) мецо-сопрано на фоні оркестру – як своєрідний голос Матері-України.

Обидві симфонії О. Яковчука, як частини диптиху «Революція Гідності», об'єднані темою революції і війни, віри у перемогу за незалежність і мир в Україні. Твори були номіновані на Національну премію ім. Т. Шевченка 2022 р.

Також музична творчість Майдану вилася у створення повноцінного рок-мюзиклу «Got to be free». Саме його написання і підготовка розпочалися з 2014 р. Попередньо режисером мюзиклу

виступив С. Проскурня, головними виконавцями І. Леньо, А. Стирова, Є. Нищук. Проте в процесі підготовки був змінений і авторський колектив, і концепція – як рок-опера. Її постановником став Є. Лавренчук, виконавцями І. Леньо, учасники гурту «Kozak System», Д. Лінартович, М. Богун, А. Фролов, А. Стирова, Є. Нищук, Д. Білак та ін.

Назва «Got to be free» або «Маєш бути вільним» дуже символічна і репрезентує основний маніфест митців Майдану. За задумом авторів і виконавців, твір став рефлексією «свідомих українців-патріотів на події, які для України є унікальними. Ми вважаємо, що Майдан не повинен залишитися тільки на фотографіях, плівках, а має нести «бацилу свободи», імпульс нескореності нації на довгі роки»¹².

Пізніше твір отримав нове сценічне життя. Режисер В. Малахов, хореограф А. Фролов, головні виконавці Г. Хостікоєв, М. Богун, Д. Лінартович представили мюзикл на камерних майданчиках Києва та Львова, а у вересні 2018 року на наймасштабнішому фестивалі української культури Bloor West Village Toronto Ukrainian Festival. Головний автор ідеї, текстів пісень і музики рок-мюзиклу є В. Лавренчук, аранжування інструментальних композицій А. Роценко. Вже у лютому 2019 р. прем'єра мюзиклу «Got to be free» відбулася в Театрі на Подолі. У сюжеті переплітаються теми кохання, боротьби, свідомого громадянського вибору. Емоційна складова мюзиклу охоплює синтез тривоги, відчаю, але водночас прагнення до змін, незмінної любові до батьківщини.

Музичний вимір Майдану продовжувався і впродовж подій російсько-української війни, сприяв розумінню настроїв населення, усвідомленню часової тривалості боротьби.

Піаніст Майдану – Piano Extremist упродовж 2014–2018 років провів серію благодійних вуличних концертів (300) у понад 50 міст України, зокрема й у зоні АТО під гаслом «Ми захистимо тих, хто захищає нас!». Упродовж туру були також виконані авторські твори виконавця «Небесній сотні», «У кожного своя війна». У 2015 році Piano Extremist записав перший альбом під назвою «Захист вільних сердець», пізніше написав музику до фільму К. Стрельченко «Іловайськ. Лицарі неба».

Упродовж лише наступного після початку війни року виходять сингли гурту «Океан Ельзи» авторства С. Вакарчука «Не твоя війна», «Життя починається знов», «Мить» з альбому «Без меж» (2015). «Не твоя війна» – гостра і болюча за змістом пісня, попри дуалізм в інтерпретації назви, стала поштовхом до усвідомленої ініціативи й вибору українців у боротьбі за

⁹ Світова прем'єра – 30 травня 2018 р., Будинок звукозапису НРК України, м. Київ.

¹⁰ Світова прем'єра – 27 жовтня 2016 р., Великий зал НМАУ ім. П. Чайковського, м. Київ.

¹¹ Комітет з Національної премії України ім. Т. Шевченка. URL: <http://knpu.gov.ua/content/simfon%D1%96chnii-diptikh-%C2%ABrevolyuts%D1%96ya-g%D1%96dnost%D1%96%C2%BB-%D1%96-chastina-simfon%D1%96ya-%E2%84%967-%C2%ABmaidan%C2%BB-ii-chastina-si> (дата звернення 29.04.2022)

¹² Рок-опера «Got To Be Free» – відтворення духу Майдану та мюзикл про кожного з нас. URL: <https://glavred.info/kultura/472628-rok-opera-got-to-be-free-vidtvorennya-duhu-maydanu-ta-muzykl-pro-kozhnogo-z-nas.html> (дата звернення 29.04.2022)

власне майбутнє. На думку автора, «головна битва – всередині кожного з нас, всередині нашого суспільства. Адже “твоя війна” – це боротьба з власними комплексами, страхами щось змінити, вплинути на те, що відбувається навколо тебе, не звинувачувати “десь і когось”, а брати ситуацію в свої руки. Це – надскладно, та без цього немає успішного майбутнього ні у людини, ні у суспільства, ні у країни»¹³.

Військовий побут, спогади і переживання воїна перед фінальною битвою органічно відображений у пісні «Мить». Пісня відразу стала надзвичайно популярною, оскільки була актуальною в умовах розгортання військових дій на Сході України, але вселяла надію на прихід «весни» – перемоги!

Пісня гурту «Не йди» стала саундтреком до міні-серіалу «Століття Якова» (2016). Показово, що сюжетно пісня перегукувалася із тематичними лініями теледрами, що відображали I і II світові війни, німецьку і радянську окупацію, українсько-польські міжусобиці, діяльність УПА.

Нову хвилю популярності здобув і трагічний реквієм «Пливе кача». Окрім «Пікардійської терції», вона увійшла до репертуару багатьох академічних ансамблів та хорових колективів (Чоловіча капела ім. Л. Ревуцького, Національна капела бандуристів ім. Г. Майбороди, хор Київської православної богословської академії та ін.). Окрім того, були створені інструментальні обробки пісні для фортепіано, камерного оркестру, бандури та ін. в неокласичному, неофольклорному, роковому стилях, неодноразово виконувалася на міжнародних заходах у світі. Звучання пісні сьогодні має декілька інтерпретаційних варіантів виконання хорами та ансамблями, солістами та оркестрами. Пісня не втрачає актуальності, зокрема 2021 року до 30-річчя Незалежності України вона прозвучала в Києві у рамках реалізації проекту «Ковчег» за підтримки Українського культурного фонду (УКФ) у виконанні симфонічного оркестру INSO-Lviv під керівництвом О. Линів та соліста С. Вакарчука.

Слід зауважити, що саме загибель учасників Майдану – Небесної сотні, слугувала появі численних творів-реквіємів: «Дерев'яні щити» (рок-гурт «Гайдамаки»), Небесна сотня» (етно-гурт «ТаРута»), «Небесну сотню, Господи, прийми» (П. Табаков), «Небесна Сотня» («Вітер Знає»), «Мамо, не плач» (В. Семенчук), «Герої не вмирають» (А. Приходько і М. Рубченко), «Плаче Україна» (STRUNA), «А я живий» (С. Федина), «Пам'яті Небесної Сотні» (РОСКОКО) та ін. Також і російська реп-група 25/17 присвятила свою пісню «Рахунок» подіям на Майдані та загиблій Небесній сотні.

Поступово формується контент не лише трагічної пам'яті про минуле, але й її проєкції та осмис-

лення на сьогодні. Польський гурт «Епеј» у грудні 2014 року присвятив свою пісню «Біля тополі» всім загиблим воїнам АТО. Проникливий твір звернений не лише в минуле, але й майбутнє. Пізніше він був переспіваний Т. Чубаєм та І. Леньо, сьогодні має численні сольні та ансамблеві інтерпретації (кавери).

Подіям Євромайдану та російсько-української війни присвячена також пісня гурту Бумбокс «Злива» А. Хливнюка, що набула нового актуального значення.

Тематика Майдану і російсько-української війни знаходила відгук як в українських, так і зарубіжних слухачів. Так, 2015 року в польському Жешові в проєкті «Культурні претексти» в рамках Європейських Днів Спадщини взяли участь митці Прикарпаття. Відбулася трансляція документальних відеоматеріалів військового репортера Р. Ганущака про події, що відбувалися на зламі 2013–2014 років на Київському Майдані Незалежності, музичний синхронний виступ квартету бандуристок «Гердан» (керівник професор В. Дутчак). На концерті були присутні глядачі з Польщі, Німеччини, Грузії. Саме тоді зародилася ідея створення документально-музичного телефільму, який був реалізований 2019 року як проєкт за підтримки Українського культурного фонду¹⁴. Особливістю створеного телефільму під назвою «Україна. Майдан. Perezавантаження» (за участю учасника Євромайдану та Революції Гідності Р. Ганущака, В. Дутчак – авторки-координаторки проєкту, квартету бандуристок «Гердан» та А. Русиняка – керівника Івано-Франківського обласного телеканалу «Телерадіокомпанія РАІ») стало відтворення засобами документалістики та звукового оформлення трагічних подій Майдану, без журналістів у кадрі та закадрового голосу, а лише за допомогою відеоряду та музичного супроводу. Саме музику для відеохроніки Майдану склали історичні пісні, твори на слова Т. Шевченка, авторські композиції львівської композиторки О. Герасименко («Сповідь», «Золотооблакитна Україна», «Небесні хоругви» на сл. Марії Чумарної), які присвячені боротьбі за незалежність та свободу України. У виконанні квартету «Гердан» прозвучала і лемківська пісня-реквієм «Пливе кача» в оригінальному аранжуванні В. Дутчак та її авторські інструментальні твори, зокрема композиція для соло труби з бандурами під назвою «Передчуття» як «передчуття тієї перемоги, яку тоді здобула Україна, перемоги не стільки політичної, а швидше ментальної – над самими собою, поворот енергії, яка до того часу існувала в суспільстві, у нове прогресивне русло»¹⁵.

¹⁴ «Україна. Майдан. Perezавантаження» уривок з документально-музичного фільму (2019). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=sAYWB3WAW7g> (дата звернення 29.04.2022)

¹⁵ Гудима В. Звуковий код українства. *Франківська газета*. URL: <https://www.facebook.com/Франківська-газета-102484651295013/> (дата звернення 29.04.2022)

¹³ Не твоя війна. URL: Вікіпедія ([wikipedia.org](https://uk.wikipedia.org)) (дата звернення 29.04.2022)

3. Музична символіка російсько-української війни

Активна воєнна фаза, яка розпочалася із повномасштабного вторгнення Росії на українські території 24 лютого 2022 року відкрила для світової спільноти українську музику в новому статусі, внесла суттєві коригування в ідентифікацію національної музики на міжнародній арені, суттєво доповнивши творчість митців діаспори, сприяла новій хвилі музичної творчості українців.

У перші дні війни 2022 року громадськість була глибоко шокована агресією, тому активних музичних відгуків не було – країна перебувала в обороні, захисті та евакуації. Проте з перших днів окремої уваги набула українська музика для світової спільноти, яка вирішила підтримати Україну. І серед перших творів таким символом став український національний гімн «Ще не вмерла Україна». Він виконувався як солістами – М. Хомою, О. Пономарьовим, а також колективами, у т. ч. світовими. Всіх вразив виступ солістів, артистів хору та оркестру Метрополітен-Опера Нью-Йорку (США), які в знак підтримки їх українського учасника – співака В. Буяльського, перед постановкою опери Д. Верді «Дон Карлос» хвилиною мовчання вшанували пам'ять безневинних жертв російської агресії і виконали гімн України¹⁶.

На телеканалах Гімн України виконували і багато співаків у мозаїчному компонуванні. Зокрема, вийшов кліп за участі багатьох українських співаків (О. Скрипка, О. Пономарьов, Руслана, Альона-Альона, Д. Шуров, П. Зібров, О. Полякова, Л. Никитюк, Монатік, Тауанна, Т. Тополя, а також акторів і телеведучих С. Боклана, К. Осадчої, С. Вітвицької, В. Горянського, А. Логая та ін.), під хештегом «музична оборона»¹⁷. Цей головний твір держави був і залишається символом єднання українців як в межах країни, так і за її межами. Показово, що звучання гімну в інформаційному телемарафоні «Єдині новини», який синтезував діяльність журналістських каналів «1+1», «UA Перший», «Рада», «ICTV», «СТБ», «Україна 24», відбувається декілька разів на добу, що надає важливої внутрішньої мотивації всім глядачам телебачення і слухачам радіоэфіру. Гімн постійно звучить у бомбосховищах, станціях метро, на дзвіницях соборів, на мітингах спротиву російським військам в тимчасово окупованих міс-

тах України. Його співають і грають (гітара, труба, фортепіано, бандура, дзвони), виявляючи свою національну єдність і підтримку.

Другою за популярністю після гімну, в Україні стала пісня січових стрільців (на сл. С. Чарнецького) «Ой у лузі червона калина». Вона уособлює сучасні виміри боротьби України за незалежність від Росії, проти її військової агресії. Те, що саме ця пісня знайшла своє друге життя, видається не випадковим. Адже пісенна поезія українських Січових стрільців також створювалася в умовах відстоювання української державності, потреби воєнної боротьби України, утвердження національно-визвольної ідеології.

Соліст гурту «Бумбокс» А. Хливнюк на початку повномасштабної війни заспівав її на Софійській площі у Києві. Після цього пісня стала справжнім світовим хітом, лунає у всьому світі у вокально-хоровому та інструментальному аранжуванні українських і зарубіжних митців. Нещодавно грамзапис пісні 1944 року в аранжуванні відомого хормейстера О. Кошиця було оцифровано і опубліковано для широкого загалу, що дало нового зацікавлення слухачами. Саме в 1944 році музична компанія Sonart Record Corporation (США) видала цілий альбом грамзаписів українських пісень під назвою «Hear, Ukraine sing» («Почуй, Україна співає»). Серед них була і пісня «Ой у лузі червона калина» в аранжуванні О. Кошиця та виконанні Українського хору під його орудою. Англійською назву пісні переклали «Україну ми звільнимо». Її відразу підхопили виконавці цілого світу.

На сьогодні спостерігаємо декілька поширених варіантів пісні – А. Хливнюка з українськими музикантами в естрадному варіанті – Н. Каменських, І. Дорн, Н. Могилевська, П. Зібров, Джамала, Л. Никитюк, О. Полякова та ін.¹⁸, та народно-академічному, яку виконують вінницькі цивільні та військові колективи¹⁹. Також запис пісні став основою творчого виступу і відродження всесвітньовідомого колективу «Pink Floyd» з роковою композицією «Hey Hey Rise Up»²⁰. Її також виконала кількома мовами німецька співачка Marlaine Maas. Інструментальні версії представили Національний оркестр народних інструментів (Фантазія Ю. Яценка), івано-франківський композитор В. Маник (Фантазія для симфонічного оркестру), відома казахська музикантка Айгуль Улкенбаєва (Варіації на домбрі), мультинаціональну версію пісні представили численні музиканти з усього

¹⁶ Гімн України в Метрополітен-Опера. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Ma54dx_7YKs&ab_channel=%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%90%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B8%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%8E (дата звернення 29.04.2022)

¹⁷ Гімн України. Музична оборона. URL: https://www.youtube.com/watch?v=wfeTNwL7KNQ&ab_channel=%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8 (дата звернення 29.04.2022)

¹⁸ Ой у лузі червона калина. URL: https://www.youtube.com/watch?v=EV_vT0Vud5Q (дата звернення 29.04.2022)

¹⁹ Там само.

²⁰ Pink Floyd – Hey Hey Rise Up (feat. Andriy Khlyvnyuk of Boombox). URL: https://www.youtube.com/watch?v=saEpk-cVi1d4&ab_channel=PinkFloyd (дата звернення 29.04.2022)

світу, демонструючи таким чином єдність і підтримку України²¹.

Проте музична творчість українців у час війни набирає обертів. Активно створюються нові композиції. Гурт «Без обмежень» записав патріотичну пісню «Героям UA»²², Н. Могилевська композицію «Ми будемо стояти»²³. Трагедії в Бучі присвятила свою нову пісню І. Федішин «Розстріляна весна»²⁴, український гітарист С. Гурін – інструментальну Елегію «Буча». Гурт «The HardKiss» запропонував слухачам пісню «Як ти?»²⁵, «Антитіла» – «В той день, коли закінчиться війна»²⁶, Kazka – «I AM NOT OK»²⁷, співаки О. Винник композицію «Сльози на землі»²⁸, Л. Горова Леся Горова «Вставай, Україно, на бій», Н. Каменських – «Я Україна»²⁹, М. Барських – ліричну колискову «Буде весна» та активну «Don't fuck with Ukraine»³⁰.

Також були створені новопрочитання музики М. Скорика («Мелодія») з новими текстами О. Вратарьова «Коліскова мелодія України» О. Поляковою³¹, італійської партизанської пісні «Bella Ciao» під назвою «Українська лють» Х. Соловій³², інтерпретації пісні повстанської тематики Й. Струцюка,

муз. О. Гаркавого «Нас весна не там зустріла» І. Федішин і Є. Хмари³³. Колективна творчість українських виконавців втілилась у переспіві ліричної балади фронтмена гурту «Скрябін» Кузьми – «Місця щасливих людей». Вона була присвячена різним містам світу, де колись переживав моменти щастя. Український продюсер та співзасновник музичної премії YUNA П. Шилько ініціював нову текстову версію, в якій зарубіжні міста були замінені спогадами про міста сучасного фронту й тилу російсько-української війни – Київ, Ірпінь, Харків, Маріуполь, Херсон, Львів та ін.³⁴ Поширення пісні має благодійну мету – для відновлення медіаінфраструктури постраждалих українських міст. У проєкті взяли участь учасники теперішнього складу гурту «Скрябін», солісти О. Заріцька, А. Пивоваров, С. Тачинець, Н. Могилевська, Руслана, Фагот та ін.

Нещодавно вийшов кліп на пісню авторства (слова і музика) О. Пономарьова «Україна перемає» за участю самого співака-композитора, М. Хоми, Т. Тополі, Є. Кошового, Ю. Ткача, П. Чорного. Написана в quasi-фольклорному дусі, з сатиричним текстом, в якому автор глузує з російських окупантів, використовує натяк на шлях «російського корабля» для всієї техніки загарбників³⁵. Пісня-марш має жартівливий, оптимістичний характер. Молода співачка Jerry Heil створила гумористично-сатиричну пісню «Геть з України, москаль некрасивий»³⁶.

Отримали поширення і музичні пародії. Феномен перемог ЗСУ в Чорнобаївці Херсонської області обіграли автори на музику відомого хіта групи «Eagles» («Hotel California»). Пісня носить назву «Welcome to the hotel Чорнобаївка», виконує учасник розважального проєкту «Дизель-шоу» Є. Крутоголов³⁷. Народна музика «Їхали козаки» стала основою ще однієї пародії «Пісня про Путю» («Їхали укропи») у виконанні автора В. Кукуби. Співачка і телеведуча Л. Никитюк створила також

²¹ «Ой у лузі червона калина» виконують музиканти та співаки країн світу! URL: https://www.youtube.com/watch?v=Lna02QrsW7A&ab_channel=ChornobaivkaTV (дата звернення 29.04.2022)

²² Без обмежень – Героям UA. URL: https://www.youtube.com/watch?v=b8ssbp3IjVc&ab_channel=%D0%91%D0%95%D0%97%D0%9E%D0%91%D0%9C%D0%95%D0%96%D0%95%D0%9D%D0%AC (дата звернення 29.04.2022)

²³ Наталія Могилевська – Ми будемо стояти. URL: https://www.youtube.com/watch?v=7durKpMCTWA&ab_channel=MOGILEVSKA (дата звернення 29.04.2022)

²⁴ Ірина Федішин – Розстріляна весна (Буча). URL: https://www.youtube.com/watch?v=42m6YNW5XAQ&ab_channel=IrynaFedyshyn (дата звернення 29.04.2022)

²⁵ URL: THE HARDKISS – Як ти? (ПРЕМ'ЄРА) #StandWithUkraine. Bing video (дата звернення 29.04.2022)

²⁶ URL: ANTYTILA – В той день, коли закінчиться війна Save Ukraine | музика війни | українська музика Антитіла – Bing video. (дата звернення 29.04.2022)

²⁷ Kazka – I AM NOT OK. URL: https://www.youtube.com/watch?v=MGgDdU1BYsA&ab_channel=%D0%9A%D0%90Z%D0%9A%D0%90

²⁸ URL: Олег Винник – Сльози на Землі – Bing video (дата звернення 29.04.2022)

²⁹ NK – Я – Україна. URL: https://www.youtube.com/watch?v=C1qHX_Eo90s&ab_channel=%D0%A2%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB1%D0%B1 (дата звернення 29.04.2022)

³⁰ MAX BARSKIИ – Don't F@ck With Ukraine. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=q5PiEjd3R6U> (дата звернення 29.04.2022)

³¹ Оля Полякова – Коліскова Мелодія України | Українська музика | музика війни. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_EfrCnllhZ8 (дата звернення 29.04.2022)

³² Христина Соловій – Українська лють (Bella Ciao cover). URL: https://www.youtube.com/watch?v=PqVCQEthhOU&ab_channel=%D0%A5%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%A1%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B9 (дата звернення 29.04.2022)

³³ Ірина Федішин та Євген Хмара – НАС ВЕСНА НЕ ТАМ ЗУСТРІЛА. URL: https://www.youtube.com/watch?v=ZGRxEhrsKEE&ab_channel=IrynaFedyshyn (дата звернення 29.04.2022)

³⁴ Скрябін – Місця щасливих людей. URL: Скрябін – Місця щасливих людей – YouTube (дата звернення 29.04.2022)

³⁵ Україна перемає. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fRuiEv3JRDQ> (дата звернення 29.04.2022)

³⁶ JerryHeil – Геть з України. URL: https://www.youtube.com/watch?v=s8-h21rk0Co&ab_channel=JerryHeil (дата звернення 29.04.2022)

³⁷ Welcome to the hotel Чорнобаївка. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UfdpDMCBahI> (дата звернення 29.04.2022)

³⁸ «Пісня про Путю» URL: https://www.youtube.com/watch?v=L4JcA0X5Jbc&ab_channel=%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%D0%9F%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D1%86%D1%8C (дата звернення 29.04.2022)

сатиричні пародії з використанням ідей російських пропагандистських телеканалів на мотиви ретро-пісень з використанням сучасної анімації у кліпах – «Сіла птаха українська жовтокрила»³⁹, «В Черном море украинском»⁴⁰.

Поряд із тим, багато українських виконавців академічного і естрадного напрямів – Національний Академічний народний хор ім. Г. Верьовки, Національна Капела бандуристів ім. Г. Майбороди, Джамала, А. Мухарський (Орест Лютий), гурт «Друга ріка» та ін. – долучилися до благодійних концертних турів за кордоном, сприяли отриманню гуманітарної допомоги для ЗСУ, внутрішньо переміщених осіб та біженців. Широку концертно-благодійну місію відгравали також солісти, диригенти і колективи української діаспори в країнах Європи, Америки, Австралії, зокрема співачка З. Кушплер, диригентки О. Линів, В. Жадько, Капела бандуристів ім. Т. Шевченка та ін.

Суспільне радіо й телебачення України також здійснює формування підбірок пісень від українських артистів, які відреагували на події російського вторгнення. Першою музичною реакцією на війну переважно стали твори про любов, цінність життя, мир і людяність – пісні ТНМК, О. Положинського, Monatik, Kozak System, KOLA, Karta Svitlu, Gogol Bordello, С. Чемерова, Ofliyan Vivienne Mort, Руслани, Melovin, Mari Cheba, Х. Соловій та Balaklava Blues⁴¹. Як зазначив один із авторів текстів пісень відомий письменник С. Жадан, тематика творів спрямована на «дім, як метафору світу, який тебе формує та наповнює, який визначає на все життя твій характер, твої звички, твою поведінку. ... Це тема біженців, тих, хто став заручниками російської агресії, яка загалом болюча, але варта проговорення та осмислення»⁴².

В інтернет-мережі сформовані для прослуховування і декілька музичних колажів творів «Музика війни – MUZWAR – година пісень про рашистсько-

українську війну»⁴³, формуються підбірки для підняття бойового духу⁴⁴.

Відбулося й відродження несправедливо забутих творів, зокрема «Повстань, повстань, народе мій»⁴⁵. Згідно з радянською версією, 24 червня 1941 року В. Лебедєв-Кумач написав текст «Вставай, страна огромная...», а музику 26 червня О. Олександров. Однак пісня схожого змісту «Повстань, народе мій» з аналогічною музикою зустрічається в спогадах офіцерів армії УНР і в «Літописі УПА», що дає підґрунтя стверджувати про українське походження пісні і факт запозичення її в радянський час. Проте існують труднощі пошуку відомостей про авторство музики і тексту пісні початку ХХ ст.

Крім актуальних часу антивоєнних висловлювань багатьох музикантів світу, військового вторгнення вплинуло на їхню творчість, зумовило відновлення старих жанрів, створення нових композицій. Так, Джуліан Леннон — син засновника гурту «The Beatles» Джона Леннона, виконав на підтримку України у межах кампанії «Stand Up Ukraine» пісню батька «Imagine», яка є своєрідним антивоєнним гімном. Колись Джуліан пообіцяв ніколи не виконувати цю композицію, «з винятком, коли я коли-небудь думав би заспівати «Imagine», був би кінець світу... Ці тексти зображають наше колективне бажання миру у всьому світі... Пісня відбиває світло в кінці тунелю, на яке ми всі сподіваємося... Війна в Україні – це неймовірна трагедія. Як людина і як артист я відчував себе зобов'язаним відповісти найзначнішим чином, який міг...»⁴⁶. Співак закликав світових лідерів до захисту біженців.

Також окремі російські співаки репрезентували свою антивоєнну позицію. рок-співак Б. Гребенщиков виступив у Лондоні (Великобританія) на концерті Оксиміруна в рамках благодійного туру Russians Against War на допомогу українським біженцям. Паралельно, він опублікував упродовж березня-квітня 2022 р. на своєму ютуб-каналі дві пісні: «Образ» і «Ворожба». Ю. Шевчук – лідер

³⁹ Леся Никитюк – Сіла птаха українська. URL: https://www.youtube.com/watch?v=yFbNDpYSRwg&ab_channel=%D0%9F%D0%B0%D1%82%D1%80%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8 (дата звернення 29.04.2022)

⁴⁰ Леся Никитюк – В Черном море украинском. URL: https://www.youtube.com/watch?v=JNVenoS2cFA&ab_channel=%D0%94%D1%83%D0%BC%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F%D0%9D%D0%B5%D1%82 (дата звернення 29.04.2022)

⁴¹ Була біда, а стане музика: 15 нових пісень про війну, мир і людяність. URL: Була біда, а стане музика: 15 нових пісень про війну, мир і людяність (suspilne.media) (дата звернення 29.04.2022)

⁴² Там само.

⁴³ Музика війни – MUZWAR – година пісень про рашистсько-українську війну (ч. 1) – YouTube

Музика війни – MUZWAR – година пісень про рашистсько-українську війну (ч. 2) – YouTube

Музика війни – MUZWAR – година пісень про рашистсько-українську війну (частина 3) – YouTube

Музика війни – MUZWAR UA – година пісень про рашистсько-українську війну (частина 4) – YouTube

Музика війни (dance version) – MUZWAR UA – година пісень про рашистсько-українську війну (частина 5) – YouTube дата звернення (29.04.2022)

⁴⁴ ПЛЕЙЛИСТ: українська музика для підняття бойового духу під час війни – YouTube (дата звернення 29.04.2022)

⁴⁵ «Повстань, повстань, народе мій!». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=DWnrQiexoO4> (дата звернення 29.04.2022)

⁴⁶ Julian Lennon Performs 'IMAGINE' for Global Citizen's Stand Up For Ukraine w/Nuno Bettencourt – YouTube (дата звернення 29.04.2022)

гурту «ДДТ» створив і представив у Калузі пісню «Маленька смерть». І. Алексєєв у Варшаві (Республіка Польща) виконав нову пісню «Аусвайс», в якій акцентує на безпросвітній «провині та безсиллі». Д. Арбеніна також написала і виконала в Челябінську нову пісню «Поле мертвих»⁴⁷.

Гурт «Океан Ельзи» в час війни зіграв великодушний концерт у київському метро, яке у дні війни грає роль бомбосховища для мешканців столиці. Концерт став основою великої благодійної акції в рамках інформаційного телемарафону для постраждалих дітей. Також лідер групи С. Вакарчук упродовж лютого-квітня 2022 р. постійно виступав в гарячих точках – містах на лінії фронту – для жителів і військових, а також біженців у тилкових містах. Він створив нову авторську композицію – лірико-драматичну пісню гурту, присвячену захисникам Маріуполя «Місто Марії»⁴⁸.

Кожен день війни – це не лише військові перемоги і втрати, звільнені території й населені пункти, це і джерело творчості для митців, осмислення історичної трагедії та формування ґрунту впевненості й надії на майбутнє, що відображається у вокальній та інструментальній творчості. Музика в час війни виконує важливі ціннісні та психологічні функції: утверджує бойовий оптимістичний дух, слугує мотиваційним чинником для бійців і цивільного населення – для віри в перемогу, вона емоційно очищає і знімає стрес.

⁴⁷ Вторжение России на Украину. URL: [https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5_%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D0%B8_%D0%BD%D0%B0_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%B%D1%83_\(2022\)_\(дата_звернення_29.04.2022\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5_%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D0%B8_%D0%BD%D0%B0_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%B%D1%83_(2022)_(дата_звернення_29.04.2022))

⁴⁸ Океан Ельзи – Місто Марії. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=XgWdxvBmB4&ab_channel=%D0%9E%D0%BA%D0%B5%D0%B0%D0%BD%D0%95%D0%BB%D1%8C%D0%B7%D0%B8_\(дата_звернення_29.04.2022\)](https://www.youtube.com/watch?v=XgWdxvBmB4&ab_channel=%D0%9E%D0%BA%D0%B5%D0%B0%D0%BD%D0%95%D0%BB%D1%8C%D0%B7%D0%B8_(дата_звернення_29.04.2022))

Висновки

Таким чином, саме в умовах складних політичних перипетій початку ХХІ ст. (революції, війни) українське мистецтво, зокрема музичне, отримало потужний гарт і витримало випробування часом. Основний напрям розвитку музичного мистецтва від Майдану й упродовж російсько-української війни сконцентровувався на кількох тематичних блоках: героїко-патріотичний, лірико-патріотичний, трагічний, жартівливий, сатиричний. Ця тематика була представлена широкою творчістю авторів та виконавців естрадно-популярного і рокового, академічного напрямів. Вона була реалізована крізь призму різних жанрів – від естрадних пісень, рок-балад до солоспівів, хорових циклів, рок-мюзиклів, симфоній.

Активно розвивався саме україномовний контент творчості. Пріоритетними залишалися теми любові, батьківщини, матері, родини, військові події та протистояння, гумор. Відбувається активне відродження музичних творів військової доби, визвольних змагань, які набули нового актуального значення, зокрема пісень січових стрільців, повстанських пісень у різних обробках і аранжуваннях, що свідчить про новий етап розвитку фольклорної традиції. Також митці komponують власні твори у співпраці з поетами, беруть участь у різноманітних перформансах. Їх діяльність спрямована на емоційну підтримку Збройних сил України і цивільного населення. Довгий період ізоляції в умовах пандемії також зумовив активізацію представлення мистецьких продуктів у соціальних мережах, на музичних платформах інтернет-ресурсів, колективну співпрацю над творами.

Феномен музичної ідентифікації України (через її історію і культуру у фольклорних та авторських зразках творчості) упродовж останніх років проявився на багатьох рівнях популярної, естрадної, рокової, академічної сфер, у гастрольній і фестивальній діяльності митців, сприяв культурній дипломатії та формуванню позитивного іміджу держави у світі.

Інформація про автора:

Дугчак Віолетта Григорівна,

доктор мистецтвознавства, професор,

завідувачка кафедри музичної україністики та народно-інструментального мистецтва

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

57, вул. Шевченка, м. Івано-Франківськ, 76000, Україна

Information about the author:

Dutchak Violetta Hryhorivna,

Doctor of Arts, Professor,

Head of the Music Ukrainistics and Folk Instrumental Art Department

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,

57, Shevchenko str., Ivano-Frankivsk, 76000, Ukraine